

Αναδιφώντας το χθες (267)

Στο ΚΑΠΗ του Μασταμπά

αναπολώντας το Ρέθυμνο της δεκαετίας του 1960 (3)

Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΑΔΑΚΗ*

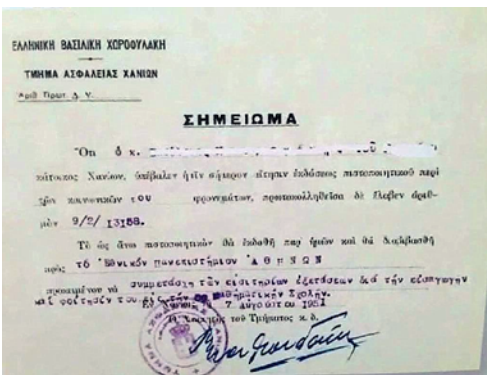
Συνεχίζουμε και κλείνουμε σήμερα την αναπόληση στο Ρέθυμνο της δεκαετίας του 1960, την οποία κάναμε με τα μέλη του Κέντρου Ανοιχτής Προστασίας Ηλικιωμένων Μασταμπά τη Δευτέρα 24 Απριλίου, μετά από πρόσκληση του Παύλου Τζωρτζάκη. Τελειώσαμε με την υπόσχεση ότι θα τα ξαναπούμε, αυτή τη φορά μ' έναν ιστορικό περίπατο στη συνοικία που δραστηριοποιείται το ΚΑΠΗ.

Το Ρέθυμνο της δεκαετίας του 1960 χαρακτηριζόταν από το «Κατοχικό Σύνδρομο», όχι μόνο σε διατροφικό επίπεδο αλλά και ως προς τον φόβο για τα διεσπαρμένα παντού πυρομαχικά. Όλες οι δημόσιες υπηρεσίες, με πρώτα τα σχολεία, είχαν αναρτημένες αφίσες με διάφορα είδη κατοχικού οπλισμού (φωτογραφία), προς αναγνώριση και αποφυγή, ενώ δεν ήταν λίγοι οι συμπολίτες, ιδίως παιδιά, που είχαν σκοτωθεί ή ακρωτηριαστεί από αυτά τα αντικείμενα.

Η κατοχή καθόριζε και τη διατροφική κουλτούρα της πόλης. Σ' όσα σπίτια ήταν αυτό δυνατόν, καλλιεργούνταν «κηπούλια» με λαχανικά και διατηρούνταν ζώα, ιδιαίτερα κότες και κουνέλια. Οι κότες στεγάζονταν σε κοτέτσια (χαρακτηριστική η κότα στη φωτογραφία από το αρχείο Μ. Μανούσασκα), και τα κουνέλια σε κλούβες. Οι πρόχειρες αυτές κατασκευές φιλοξενούνταν ακόμη και σε ταράτσες. Η επιδίωξη διατροφικής αυτάρκειας αποτελούσε αυτοσκοπό, αφού οι μνημες της κατοχικής πείνας διατηρούνταν ακόμη νωπές.

Η Γερμανοκατοχή και ο Εμφύλιος που ακολούθησε είχαν καθορίσει και τη μεταπολεμική ζωή. Κυκλοφορούσαν ακόμα «καπετάνιοι» που λίγα ντουφέκια είχαν αδειάσει σε εχθρούς και περισσότερα σε συντοπίτες τους, ενώ η «εθνοφροσύνη» αποτελούσε το απόλυτο κριτήριο, που άλλους προωθούσε κι άλλους κατέστρεφε, τους τελευταίους όταν δεν μπορούσαν να εξασφαλίσουν το πειστήριό της, το απαραίτητο δηλαδή «πιστοποιητικό κοινωνικών φρονιμάτων» για διορισμό, απόκτηση διπλώματος οδήγησης, σπουδές κ.ά.

στο Γενί Καβέ). Τα πλοία άραζαν αρόδο κι όταν επικρατούσαν κακές καιρικές συνθήκες δεν σταματούσαν καθόλου. Πιο αγαπητό ήταν το «Αγγελλίκα» (εικόνα), ενώ η σειρά τους ήταν ατελείωτη: «Καδιώ», «Αδρία», «Αικατερίνη», «Δέσποινα», «Φρόνη», η θρηυλική τριάδα «Καραϊσκάκης», «Μιαούλης», «Κολοκοτρώνης» κ.λπ.

Η επικοινωνία με τα Χανιά και το Ηράκλειο γινόταν μέχρι τα μέσα της δεκαετίας όχι σπάνια μέσω πλοίου, αφού διατηρήθηκαν τα πρώτα απείχων τέσσερις ώρες (με ημίωρη στάση των λεωφορείων στις Βρύσες) και το δεύτερο έξι (με ανάλογη στάση

Μέχρι και τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1960 η Προκμαία ήταν το υραιότερο σημείο στην πόλη, ιδιαίτερα κατά το καλοκαίρι, οπότε οι οικογενειάρχες συν γυναιξί και τέκνοις πραγματοποιούσαν την Κυριακάτικη -και όχι μόνο- βόλτα τους (φωτογραφία αρχείου Μ. Αστρινού). Οι ευπορότεροι κάθονταν στα καφενεία, προς κατανάλωση ενός ούζου εκείνοι και μιας πάστας, αμυγδάλου ή σοκολάτας τα λοιπά μέλη.

Τα έργα κατασκευής νέου λιμανιού, αφού το παλιό απευθυνόταν όπως και σήμερα μόνο σε ψαρόβαρκες, ξεκίνησαν το 1956 και συνεχίστηκαν το 1962 (φωτογραφία αρχείου Γ. Σπανδάγου). Το μόνο που κατάφεραν ήταν την προσάμμιση της Προκμαίας, η οποία βρέθηκε ν' απέχει εκατοντάδες μέτρα από τη θάλασσα. Είχαν όμως και τα θετικά ότι η θάλασσα όταν είχε τις κακές της δεν χτυπούσε πια τα παραλιακά κτήρια και ότι οι Ρεθιμνιώτες έκαναν τα μπάνια τους μπροστά από τα σπίτια τους!

Τα εκπαιδευτήρια του Ρεθύμνου ήταν το δ η μ ό σιο νηπιαγωγείο, τα 1°, 2°, 3°, 4° και 5° δημοτικά σχολεία, το 1° γυμνάσιο Αρρένων (στη φωτογραφία οι καθηγητές του, αρχείο Μ. Αστρινού) και το 2°, το γυμνάσιο Θηλέων, οι Σχολές Εργοδηγών Βαβουράκη, η σχολή Λογιστών και Οικοκυρικών Παπαδογιάννη, το ιδιωτικό γυμνάσιο «Παλλάδιον Λύκειον» του Σπανογιάννη και σχολές δακτυλογραφίας και κοπτοραπτικής. Στα τεχνικά επαγγέλματα εφαρμόζονταν αποκλειστικά η μέθοδος της μαθητείας.

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1960 η άσχημη οικονομική κατάσταση άρχισε ν' αλλάζει και το «παντέμιο Ρέθυμνο» φάνηκε να γυρίζει σελίδα. Αυτό μέχρι που δέχτηκε τέσσερα απανωτά χτυπήματα: Το ναυάγιο του «Ηράκλειον» το 1966, την πλημμύρα του Καμαρακιού το 1968, το αεροπορικό δυστύχημα της Κερατέας το 1969 και τον πνιγμό 21 μαθητρίων του στη Γεωργιούπολη το 1972. Ήταν οι χειρότερες στιγμές στη νεότερη ιστορία του.

Τα επαγγέλματα που χαρακτηρίζουν την εποχή ήταν εκείνα που σε λίγα χρόνια έπαψαν να υπάρχουν: Του ράφτη, του παπουτσή, του καραγωγέα, του σαπυνοποιού, του λιμενεργάτη (ξηράς και θαλάσσης), των πλανοδίων (πραματευτών, παγωτατζήδων, κουλουραδών, φιστικάδων κ.ά.), των τεκετζήδων, των χαμάλδων, των παπλωματάδων κ.ά. (φωτογραφία αρχείου Μ. Καρνωτάκη).

Στη διασκέδαση προτιμούνταν οι μορφές που δεν είχαν κόστος (περίπατοι, παρελάσεις, ψάρεμα, βεγγέρες, ραδιοφωνικά ματς κ.ά.), ενώ ο κινηματογράφος δεν ήταν ακριβή λύση, με την είσοδο στην «Ευφροσύνη», στο «Καρτάλειον», στον «Απόλλωνα», στην «Οαση» και στον «Εσπερο» να κοστίζει το 1966 τρεις δραχμές και το 1970 πέντε. Σταδιακά είχε αρχίσει να κάνει την εμφάνισή της και η τηλεόραση, η παρακολούθηση της οποίας συχνά γινόταν στις βιτρίνες των καταστημάτων ηλεκτρικών ειδών, ιδιαίτερα σε μεγάλες στιγμές, όπως στην προσσελήνωση του «Απόλλων» το 1969.

Δωρεάν ήταν η διασκέδαση και στις Απόκριες, που χαρακτηριζόταν ιδιαίτερα από τις «κεφάλες» του καρναβαλιού της Περιηγητικής Λέσχης Ρεθύμνου, ενώ το καλοκαίρι η είσοδος στη Γιορτή του Κρασιού, στον Δημοτικό Κήπο, γινόταν έναντι μικρού αντιτίμου. Τα εξοχικά κέντρα απευθύνονταν περισσότερο στους εύπορους συμπλίτες και λιγότερο στη νεολαία, η οποία την έβγαζε με μια μύρα στα δύο ή και στα τρία και με το αγαπημένο της τραγούδι στο τζουκ μποξ.

Η νεολαία αυτή, στην οποία ανήκα κι εγώ, καταπιεζόταν αφόρητα, στο επίπεδο του «τι θα πει ο κόσμος» αλλά και στο ερωτικό, και ονειρευόταν πώς θ' αποδράσει από τη γενέθλια πόλη, είτε σπουδάζοντας είτε βρίσκοντας δουλειά, συνήθως στον οικοδομικό οργανισμό της πρωτεύουσας. Σ' αντίθεση όμως μ' εκείνη που είχε δει το φως του ήλιου την προηγούμενη δεκαετία, η οποία δεν επέστρεψε, η νεολαία της δεκαετίας του 1960 ξαναγύρισε στην πλειοψηφία της πίσω, κατά την επόμενη δεκαετία, σ' ένα Ρέθυμνο που μεταμορφωνόταν γρήγορα, με κινητήριες δυνάμεις τον τουρισμό και το πανεπιστήμιο.

Όμως το Ρέθυμνο στο οποίο είχαμε γεννηθεί κι ανατραφεί είχε αρχίσει να χάνεται. Τα σπίτια που είχαν αρχίσει να μετατρέπονται σε πολυκατοικίες (στη φωτογραφία η κατεδάφιση της οικίας Παγώνη στη Λεωφόρο, αρχείο Στ. Παγώνη), πολλοί θησαυρίζαν κυριολεκτικά από την ανοικοδόμηση, οι φοιτητές παραπονούνταν ότι έμεναν σε «κοτέτσια», τα «Rent rooms» έδιναν και έπαιρναν, τα «καμάκια» με το δασύτριχο στήθος είχαν την τιμητική τους κι εμείς σιγοτραγουδούσαμε το ρασούλειο «όλα τριγύρω αλλάζουν κι όλα τα ίδια μένουν».

* Ο Χάρης Στρατιάδης είναι Δρ. Παιδαγωγικής-Ιστορικός Ερευνητής-Συγγραφέας, strharis@yahoo.gr, 2831055031